

ЯК ЇЇ НЕ ЛЮБИТИ

Наталка Доляк

Київ
Темпора
2024

Ніколи раніше не задумувалась про тортури одноманітністю. І раптом надібала в інтернеті інформацію про такий вид катувань. Процедура доволі проста: людину потрібно зафіксувати, знерухомити, а потім їй на голову крапати водою з чітким інтервалом.

Здавалося б, ну що тут такого? Краплі ще нікому не пробивали голову, правда? Крап та крап у тім'ячко. Крап та крап. Людина зосереджує всю свою увагу на цьому звукові, на цих легких доторках води до її тіла. Минає час – і цей звук і ці доторки починають дратувати, тригерити. Якщо таке катування триває кілька годин поспіль і це відбувається впродовж кількох днів чи тижнів, то іншого виходу, окрім божевілля, у піддослідного немає.

— — —

Коли мій тато довідався, що невдовзі помре, й перший сказав про це мені, всередині все захололо, ніби я в одночася проковтнула двадцять льодяників «Холлс» – отих, найміцніших, навіть від одного з яких зводить щелепу. Я могла думати лише про те, як сильно я його люблю, зосередитись

винятково на цьому почутті. Але мова зараз піде не про мого тата і не про мою любов, а про...

Коли моя мама довідалась, що мій тато, а її чоловік, невдовзі помре, вона першим ділом істерично заводала:

– Я цього не переживу! – й вхопилась за голову, намагаючись видерти з неї бодай жмут волосся.

Я дивилась на неї й мізкувала, що коли б вона дуже хотіла це зробити, то досягла б мети в перші секунди. Проте минала хвилина за хвилиною, а волосся на її голові так і не висмикувалось.

Тато хуленько заходився заспокоювати свою кохану дружину, з якою прожили разом сорок сім років. Довелось придумувати щось типу: «Це ще не точний діагноз». По суті – брехати, бо матінка найбільше в житті любить чути брехню. Вона страшенно страждає від правди, а від брехні втихомирюється й веселішає. «Збреши мені, голубе, – ніби просило все її нутро. – Нащо ти мене нівечиш страшними звістками? – чулось у цьому її лементуванні. – Не міг померти зненацька, аби я не мучилась, як оце зараз мучусь?» Головна мета подібних істерик (а ця не була ні першою, ні останньою) – переведення стрілок, привернення уваги лише до себе, до єдиної людини в нашій родині, яка страждає від новини про татову хворобу. Бо ж ні я, ні мій брат не верещали, не намагались покалічити себе, навіть не плакали. Ні, брешу: брат таки пустив сльозу. Але ж я – ні. Жодної сльозинки. В перервах між завиваннями мама кидала швидкий погляд на мене. «Ні, не пробирає її, стоїть собі, ніби нічого не трапилося. Погана, черства дочка! Зовсім не вболіває за татка».

Вона зуміла поставити себе на чільне місце в цій родинній трагедії. Тобто довела всім нам, що відійде значно раніше, ніж мій тато. Що її нервова система, а отже і весь організм, скоріше відмовить, ніж змириться з невідворотним. День у день торочила, що ось зараз її серце спиниться, і просила, аби я негайно побігла до магазину й купила їй нові труси, бо ж у старих вона не хоче лягати в труну.

– Я цього не переживу, – плакала, сидючи навпроти батька.

Затуляла обличчя долонями й хилиталась усім тілом, час від часу змінюючи амплітуду. Вмить виходила з образу страждальниці, коли чула, що я тупочу по коридору до виходу з квартири.

– Тільки ж не бери синтетичні. Дивись, аби бавовна сто-відсоткова, – давала вказівки. В голосі – ані нотки плаксивої.

Я показувала середній палець стіні, яка відгороджувала мене від неї, озвучуючи цей жест ніжним: «Як скажеш, ма».

– Що ж ти зі мною зробив? На кого ж ти мене покидаєш? – знову повертається до тата й до меланхолійних вібрацій у голосі.

А він і не знає, як завадити її горю, як відвернути від неї біль і смуток, як примусити жити далі, не чіпляючись за нього. Почувався винним, що отаке із ним сталося.

– Вибач мене, Зіночко, – благав, ковтаючи сльози.

– Я цього не переживу, – торочила своє мама. – Я цього не переживу.

Але вона пережила.

Згодом, на додачу до смерті чоловіка, пережила смерть сина, мого брата, який для неї був завжди не таким. Не таким, як їй хотілось. Вона на брата мала занадто далекосяжні плани та сподівання, які той не виправдав. І братова дружина виявилась не такою, як хотілось мамі. І її онук зростав якимось не таким, як онуки інших. Мій брат Борька, ніде правди діти, час од часу кого хоч міг закатрупити своїми затяжними розмовами ні про що – водився за ним такий філософський гандж. Невістка Люда, доволі ощадлива жінка, пригощала свекруху стравами, приготованими за несмачними рецептами з дешевих продуктів, а онук Сергійко жодного разу не поцікавився, чому бабуся під час розмови із ним кволо заковчує очі та готується знепритомніти.

– І не, щоб принести бабці води, – скаржилась на хлопчину. – Сказись ти візьми. Я б отут перед ним уже кінці віддала, а йому то до сраки. Ніби й не бачить, в якому я стані.

Або:

– Не піду більше до Людки в гості, – говорила, длубаючись сірником у зубах, – з якоїсь тюльки салат зробила, я ледь його доїла.

– Нащо ж ти його їла? – цікавлюсь, без надії на відповідь.

Замість відповіді – кількагодинний бойкот на спілкування. В цім моя матуся мастачка: плідні дискусії – не її коник. Різке припинення будь-яких діалогів без пояснення причин – ось зброя, якою вона повсякчас користується. Ця тактика кристалізує у співрозмовнику гнітюче й стійке відчуття провини – саме те, що треба, дуже дієва штука.

Доки були живі тато і брат, більшість власних методик бабця Зіна випробовувала саме на них. І я навіть не уявляла всю силу й міць її маніпуляцій та психологічного впливу на цих двох сильних та самодостатніх чоловіків.

Так от, коли не стало в нашій родині мужчин, мамця впригул узялась за мене, оголосивши при цьому, що я відтепер єдина її опора і підтримка, що без мене, без моєї повсякчасної турботи, вона точно чогось там не переживе.

Ні, не подумайте, що перед вами постане якась зла, цинічна та потворна істота з отих пережитків минулого в мохерових беретах. Наша пенсіонерка на позір сучасна європейська жінка, що виглядає на десять років молодшою за свій вік. Жінка без зайвої ваги, з ясними блакитними очима, з мінімумом зморщок на обличчі, з літньою засмагою та приязною усмішкою – ось якою вона постає перед публікою. Вона віддає перевагу кросівкам та штанам, різко відмовляючись від таких жіночих рудиментів, як спідниця та сукня.

– Ото вдягне ту спідницю, сходить з тролейбуса, всі сходинки запльовані повитирає, сказалась би ти, – засуджує прихильниць довгих спідниць. – Інша справа – штани. Чи капрі, якщо літо.

Усе бабцине шмаття – імпортне, що є додатковою причиною для гордості й хизування перед родичами, сусідами та знайомими. Я купую одяг і взуття у секонд-хенді не

лише їй, а й собі та дітям. Але тільки їй брешу, що все це куплено в звичайному магазині. Бо бабуся Зіна нізачо не вдягла б на себе лахи з «якоїсь померлої баби». Вона свято впевнена, що до секонд-хенду потрапляють речі тільки від тих людей, які вже віддали Богу душу. Причому здається їй, що саме в цім вбранні бідолашні й померли. Мерців переодягли у святочне, а їхні бебехи доправили в українські магазини вживаного одягу. Доводити матінці протилежне – собі шкодити.

– Чого б воно так смерділо, якби не з трупа зняте? – ось що вона казала.

Але питання: «Де ти, дитино, береш гроші на такі якісні речі?» – у мами не виникає. Від слова – взагалі. Як, власне, і подяки. Навпаки, ті штани/кофти/куртки/взуття, які згодом стають темою для гордовитих розмов, на початках викликають більше зауваг та критики, ніж радощів.

– Ну, таке якесь... я не знаю...От якби не синя, а голуба, – розмірковує мама, роздивляючись з усіх боків кашеміровий светр «United color of Benetton» та намагаючись при цьому пальцем проколупати в ньому дірку. – Бо мені під очі більше б голубе пішло. А синій мене старить. Не мій колір.

– Не подобається, не носи, – бо що я ще можу порадити?

– Та нехай вже буде, – вона робить мені послугу. – Може, колись і одягну. Такий він м'якенький, – притуляє светр до себе та потай принохується. Він не смердить секондом, бо я завбачливо його провітрила – кілька тижнів висів на балконі, прикритий рушником, аби мама не розсекретила мою операцію.

Одягає подаровану річ раз, на пробу. Якщо хтось чужий (лікарка/сусідка/дядько в тролейбусі) висловлює захват, то і мені перепадає схвальних відгуків від мами, мовляв, дуже гарна кофта і колір саме такий, як їй личить.

– А я завжди думала, що цей фасон – не мій. Дивно. Чому я так думала? – дивується мама, акуратно складаючи річ у шафу.

Але якщо, не дай Боже, відкілясь почує бодай натяк на «фе» або просто ніхто не помітить обнову, то штани/кофта/капелюшок лягає в найглибший ящик шафи чи комода чи навіть запихається в диван навечно й ніколи звідти не дістається. Натомість більшає розмов про те, що не треба було на всяку дурню витрачати гроші, а краще б я купила їй щось таке, що їй дійсно потрібно, і в чому було б тепло/прохолодніше, і що було б довше/коротше або темніше/світліше. І починається бла-бла-бла.

Продуктовий сегмент бабуні складається з екологічно чистих овочів, фруктів, ягід, грибів, зернових та м'яса. Такими вона вважає лише ті, що вирощені на дачній ділянці, де власне гарували й звели себе нанівець мій тато і мій брат.

– Фу, яка ж ця птиця несмачна, ледь стримуюсь, аби не ригнути, – це вона про куплену мною в АТБ курку.

Ні-ні, я не годую маму сирію куркою чи куркою з відділу «Кулінарія». Курка смачно пахне на всю хату. Курка з золотистою скоринкою і в духмяних травах. Це навіть не курка, а курчатко. Так, курчатко бройлера. Халяльне.

– Франя казала, що їх пічкають антибіотиками, – продовжує мама, з несамовитою жагою вгризаючись у курячу ніжку.

Франя – це наша двірничка, тітка без визначеного віку. Не думаю, що Франя закінчувала інститут чи технікум. Я навіть не впевнена, що Франя вміє читати. Але якщо Франя щось сказала, то для моєї мами це майже істина.

– Як подумаю про ці антибіотики, то воно мені в горло не лізе, – жує й кривиться так, що тепер уже мені хочеться блювати.

Торохтить усю трапезу, при цьому обгризаючи несмачну птицю до кісточок, ба навіть намагаючись гризти ті кістки.

– От чого б то в нормальної птиці та такі м'які кістки були? Певно ж, хворе забили. Як та хвороба, сказись ти візьми, забула.

– Це курчатко, – пояснюю. – Тому...

– Остеопороз. Це коли кістки крихкі.

Я знаю, що таке остеопороз, але не думаю, що на нього хворіють халяльні курчата. Нащо я почала пояснювати мамі про курчатко? Цій бесіді тепер не буде кінця-краю.

– Нічого собі курчатко. Якийсь урод, тобто гібрид. Чи як там?

– Спитаєш у Франі, – кажу я, чим викликаю у мамі, людини з тонкою душевною організацією, образу.

Не можна сказати, що прискіплива бабуся веде абсолютно здоровий спосіб життя. Тобто, звісно, вона не курить і не бухає, вона не переїдає і не страждає на гіподинамію. Проте непомірно їсть солі, бо «якщо організм потребує, значить треба» і «без солі все якесь гидке», а також «усе життя їм солоне і нічого». Мало п'є води, бо хтось колись їй сказав, що коли пити багато води, то будуть набрякати ноги. Ця страшна інформація засіла в її голові, як куля, яка час від часу нагадує про себе. Примусити матінку випити пів склянки мінералки – це треба зійти сімома потоми.

– Не хочу, щоб тая вода мені булькала цілий день у животі. Гм...

– Але ж цю таблетку треба запивати великою кількістю води, – зі шкіри пнуся, аби достукатись.

– Відчепись ти від мене, мені не можна багато рідини, – апелює й міцно стискає губи, аж вони синіють на знак протесту.

Був такий період, коли мої наполягання таки щось там зрушили в маминій свідомості. Так мені здавалось. Вона капітулювала, погодившись пити. Щовечора показувала мені порожню півторалітрову пляшку з-під мінералки, яку повною я видавала їй зранку. Та одного разу мама була впіймана на гарячому. Замість пити ту воду, куплену в супермаркеті за гроші (за невеликі, але менш із тим), виливала її в раковину.

– Що ти робиш? – скрикнула я, вражена такими підступами.

Вона підстрибнула на місці, мов ужалена. Умить схопилась за серце. Кілька хвилин дала собі, аби прийти до тями, а тоді випалила.

– Не можу я її пити і все тут. Не лізе вона мені, стає поперек горла.

– Баба з воза, – гніваюсь я, зауважуючи подумки, що родинний бюджет від цього лише виграє.

– Ти мені краще морської солі купи замість кам'яної, – просить мама. – Я чула, що вона корисна.

«Про кам'яну сіль – це круто», – думаю я, бо ж востаннє на нашій кухні бачила таку років двадцять тому.

Бабця не читає журнальчики на кшталт «ЗСЖ», «Дача» чи «Бабусині поради». Друкована преса купується заради колонок про регіональну політику, плітки й страшні історії про те, як когось убили/порізали/закопали. Якщо їй потрібна якась спеціальна інформація, вона звертається до інтернету. Не напругу, а через мене.

– Дитинко, подивись, як там дерева підбілювати.

Або:

– Ану глянь, чого це кури на ноги падають.

Чи:

– Що випити, щоб печінка не боліла? Не пігулки, а травку якусь. Чи збір. І як його заварювати і по скільки пити... і до їди чи після.

Я без особливого ентузіазму виконую мамині прохання. Гуглю, збираю інфу, фільтрую, відкидаю зайве, приношу бабці зерна, відділені від полови, переповідаю з відчуттям радості від добре виконаного обов'язку. Вона слухає мою доповідь неухважно, думки десь далеко. Це вгадується по її збляклому погляді, спрямованому всередину себе. А тоді видає:

– Якесь глупство. Все життя робили по-іншому.

То нащо питати, якщо ти знаєш, як робити і все життя так робила? Аби тицьнути мене з моїм інтернетом – усе те дурня?

– Ото сидиш у тім тирнеті, всяку дуристику читаєш.

– Я працюю, мамо.

– І що то за робота така? Сидить і сидить.

– Фрилансер називається.

– Я розумію робота на заводі, на фабриці. От колись ми...

І далі спогади, як колись вона на заводі гарувала в кіптяві і смороді, як давали надбавку за «вредність», як її перевели на «легкий труд» через те, що в неї з'явилась на руках екзема від мастил.

– Ма, я вже це чула сотню разів.

– В цій хаті геть поговорити немає з ким, – і стулила писок, образилась.

За кілька тижнів, буває, отримую схвальний відгук.

– А знаєш, ото ти мені читала, як підживлювати огірки.

– Ну...

– То воно дуже добре вийшло.

– Добре, що добре.

– Але, може, це просто, бо цьогоріч урожай на огірки.

– Певно, що так, – звичайно не від того, що сказав інтернет. – Просто подякуй мені.

– Тобі? За що? – реально не розуміє.

«Сусідка Зіна з восьмого» вельми привітна з чужими людьми. Її ніби підмінюють, лишень вона виходить за межі своєї квартири. Мене почасти накриває невимовною тугою від власної вини перед цим сивим ангелом. Ось вона усміхається «сусідці Клавдії з першого», щиро цікавиться її онуками, радить оптимістичніше дивитись на життя, тішитись кожній прожитій миті.

– Маємо бути не тягарем молодим, а жити за їхніми правилами. Ми вже мало що вирішуємо. І немає чого нити, Клаво. Болить, значить жива. Радій оно, що в тебе такі онуки, як сонечка.

Сусідка у захваті від Зіни.

– Мені б повчитись у тебе, Зіно. Бо я своїм, чесно кажучи, вимотую нерви — ще й як, – гірко зітхає. Бабця Зіна накинула й на неї почуття вини, але так філігранно, мереживно, що серце радіє.

А іншим разом бабця Зіна щебече з хлопчиком років шести, який хвацько перекопує червоним пластиковим совком вологий пісок у пісочниці.

– Як же ти гарно трудишся, – підбадьорює малого. – Це ти будеш дім будувати?

– Яму, – каже малий.

– Ну, яма – то негарно. Краще дім.

Хлопчина не звертає уваги на поради старої. А от матуся хлопчика милується моторною бабцею у квітчастих штанцях.

– Бабця правильно каже. Слухай старших.

Трохи пізніше питає, скільки бабці років, звично для бабці дивується і каже, що та має вигляд значно молодшої.

– Ой, та яке там, – відмахується моя мама. Хоча дуже любить отакі компліменти. – Старе воно і є старе.

– Що ви! От моя мама вже зовсім стара. І не така, знаєте, добра, як ви. Не така сучасна чи що. Усе вовчком, усе їй не так. І я не так, і малий не так. Що вже казати про чоловіка мого.

– От молодець, бач, передумав яму, – переводить розмову бабуня.

Коли я, йдучи додому з роботи чи з магазину, перетинаюсь надворі з мамою і наша пара опиняється під пильними поглядами сусідів чи ми спиняємось біля лавочки, аби мама перекинулась словом-другим із тамтешніми завсідницями, вона обіймає мене за плечі чи за талію, тулиться до мене й каже:

– Це все Нюсечка. Така вона в мене дочка, така дочка, що кожному б таку дочку. Так за мною, так за мною, що б кожному, щоб так за ним.

Тітки погоджуються. Я відбуваю сцену з усмішкою (іноді справжньою, та частіше фальшивою), підігрую мамі, схвально махаю головою. Ми такі щасливі, такі нерозлучні, такі взірцеві!

– Такий до неї красивий чоловік ходить, – підморгує сусідка, і я відчуваю, як мама кам'яніє.

– Чого б то до неї некрасиві ходили, – відповідає мама, пхикаючи.

Сусідка ствердно киває і йде в своїх справах. Мама осудливо міряє мене поглядом.

Ми перетнулися із ним у маршрутці. Точніше, він мене там побачив і упізнав. На виході подав руку. Я відсахнулась – що за сексизм. Він усміхнувся і сказав:

– Привіт. Давно не бачились, – і називає мене на ім'я.

Певно, з мого погляду зрозумів, що я поняття зеленого не маю, хто він такий і звідки знає моє ім'я. Проте я вдавала, що все під контролем.

– Привіт, друже, – прекрасний вихід, коли не знаєш, із ким маєш справу.

Чорне густе волосся посмуговане сивиною, дещо набрякле обличчя, прикрашене м'якою усмішкою. Красиві зуби. Доглянуті руки. Якби він не був симпатичним, я б либонь махнула рукою, сказала: «Бувай, бо спішу» та й по всьому. Але мене підкупила ця усмішка. Іронічна. До того ж він зрозумів, що я намагаюсь викрутитись.

– Я твій однокласник.

Силуюсь згадати. Марно. Моя стала амнезія на все, що відбувалось зі мною в школі, працює як запобіжник. Можу упізнати хіба тих, хто не надто змінився – лишився таким самим худеньким, без пивного живота й мішків під очима, не спитим, не лисим чи зарослим тижневою сивою щетиною. З дівками справи кращі, але тих, з ким вітаюсь у місті і можу поволі згадати ім'я і навіть прізвище – на пальцях порахувати.

Я занадто довго розмірковую, перебираю в голові всі зображення в кружечках на випускній віньєтці. Незнайомець-однокласник приходить на виручку і, як рятівне коло, кидає мені:

– Солейко.

З підсвідомості виринає картина. Шкільний клас. Я на передостанній парті біля вікна – найулюбленіше місце. На першій парті біля дверей – абсолютна мені протилежність – Солейко. Цей красунчик, принаймні таким його вважала переважна більшість однокласниць, щось там розповідає

вчительці, виструнчившись, як солдат. Мені, на відміну від більшості дівчат, він не подобається. Зубрило. Так я його називаю. Солейко закоханий в Олену з паралельного класу. Олена – найгарніша комсомолка, активістка і все таке у нашій школі. Між ними щось таке, ніби кохання. Про це знають усі, і вчителі теж. І всі це велике юне кохання плакають та підтримують. От і все, що я пам'ятаю про Солейка.

– Андрій! – вигукую я, наче Зіта в індійському фільмі, сестра, яка знайшла свою близнючку Гіту через багато років розлуки. Отут би мала заграти індійська музичка. Натомість лине на всю міць «Баба Люба» з авто, що проїздить повз нас.

– Юра, – відповідає Солейко.

Точно, Юра.

– Вибач, – усміхаюсь.

– Та нічого, – навзаєм усміхається він.

Пропонує провести мене до мого дому. Дивуюсь, що він знає, де мій дім. Йти там метрів триста. Ми подолали цей шлях за годину, більшу частину якої не просувались до цілі, а стовбичили й емоційно розмовляли, згадуючи шкільні роки. Я їх згадувала з ядучою іронією, він – з сумом за втратою чогось чистого і прекрасного.

Ми почали, як зараз кажуть, зустрічатись.

Ці стосунки не можна назвати ідеальними: між нами ніби не було майбутнього, а лише минуле – якісь недоречні спогади, його вічні квиління на колишню дружину, на оту саму Олену, яка спаплюжила його життя. Складалось враження, що він досі її кохає й не може пробачити за розтоптаний почуття. Ми сварились, мирились, часом я розривала ці стосунки. Але лиш для того, щоб знову їх відновити.

Моїй мамі не подобався Юра. Ще б пак! Він же «сліпий кінь» просто тому, що чоловік, який опинився біля мене. Та й називається він якось дурнувато.

– Ніколи не любила Юр. Бо в нас у селі був один Юра, кирпатий такий і кривоногий. Я колись побачила, як він під кущем сів по великій нужді. Фу. То мені що не Юра, то такий.

Мама все накидала мені, що Юра чогось від мене хоче, що у нього меркантильні мотиви. Бо чого б то йому мені дзвонити і стрічатись зі мною?

- Може, я йому подобаюсь, – припускала я.
- Ой, зараз такі хлопці пішли, що їм і молодими не вгодиш.
- То він не теперішній.
- Тим більше.

Мою маму не переконаєш. Нічого Юра від мене не хотів, і саме це мене й засмучувало та насторожувало. Мав власне помешкання, добре оплачувану роботу, своїх чортів у голові, невдалий шлюб за спиною, купу комплексів та образ на жіноцтво, непростий характер, що й не дивно для людини вже сформованої та побитої життям.

Цей зв'язок більше муляв, ніж тішив. Але я лишалась у ньому, можливо, просто наперекір мамі.

Юрі було байдуже до моїх дітей. Він волів не перетинатись з моєю мамою. Коли загинув мій брат і мені потрібна була моральна підтримка, Юра на місяць кудись подівся. Пізніше я навіть була йому за це вдячна. Бо й справді – це не його війна, то нащо йому на себе звалювати мої проблеми. Коли мама була на дачі, а діти у своїх батьків, Юра міг забігти до мене на вечерю/секс/перегляд фільму. До себе додому запрошував нечасто. І це також зводилось до вечері/сексу/перегляду фільму. Юра не любив обніматись і цілуватись. Я від цього страждала, влаштовувала скандали, проте чоловік лишався байдужим до моїх зривів. Казав:

- Не піднімай цю тему. Я просто нікого не цілую.
- І Олену не цілував? – дошкуляла я.

Він мовчки йшов. Я ставила на ньому хрест. За якийсь час, коли я заспокоювалась, вимотавши собі всі нерви, згодившись із тим, що ми не пара, викресливши його зі свого життя, – він повертався, ніби нічого не сталося. І все закручувалось по новій. Він катав мене на гойдалках і називав це «тримати в тонусі». Навіщо йому було тримати мене в тонусі? Либонь у такий неоковирний спосіб він мстився Олені. Я майже нічого

не знала про нього. На перших етапах нашого спілкування він здавався занадто відкритим, щирим. А згодом ніби підмінили його. Я картала себе за те, що дозволила йому заволодіти собою. Та, окрім картань, нічого не могла з цим вдіяти.

За три роки таких стосунків звикла, сприймала його таким, яким створив його Бог і життя. Зник, то зник. З'явився, то з'явився. Не хоче цілуватись, то й не треба. Мої доторки дратують його, то й не буду до нього торкатись. Він не хоче говорити на ту чи іншу тему, то будемо говорити на ті теми, які у нього не табуйовані. Коротше кажучи, я опинилась у ролі жертви, усілякими способами намагаючись набрехати собі, що це не так. Що така моя поведінка, таке підкорення його забаганкам – це і є мій власний вибір. Напевно, я любила Юру. Хоча він мене, радше за все, – ні.

— — —

Бабця Зіна оскаженіло піклувалася про моїх дітей і про мене. Піклувалася й тривожилася денно і нічно, не покладаючи рук. Не шкодуючи нервової системи. Ні своєї, ні моєї.

– Куди ти йдеш? – питає у мене, сорокап'ятирічної жінки.

Так і хочеться, вирячивши очі, випалити: «Куди хочу – туди і йду», але ж я любляча дитина, тому докладно пояснюю куди. Пояснення викликають низку наступних питань, які ставляться вже з незадоволеною міною – не подобається, бачте, бабці, що її, таку стареньку (сімдесят два роки), лишають сам на сам з можливою смертю. В її очах читається скорботне: «Якщо я помру, коли тебе не буде вдома, що тоді? Як тоді ти житимеш? Як ти, паскудне створіння, житимеш із відчуттям, що лишила матір, рідну матір у небезпеці, сам на сам з такою бідою?»

Мама смикається всім тілом, різко супить брови і кричить рот, ніби її вдарило струмом, зиркає на мене, складає губи трубочкою й видихає, а тоді ледь-ледь усміхається, прикриваючи повіки. Розшифровую: «Ой, кольнуло в серці.

Але нічого-нічого, не зважай. Йди, якщо вже так треба, хай вже тут зі мною що буде, то буде».

Продовжую збиратись, тим часом мама опановує себе.

– Коли прийдеш? – у голосі вже металева напруга.

І отут би відказати: «Це взагалі не твоє діло!» Але – ні, я ж чемна дочка, не можна так зухвало відповідати матері. Мовчу, тамуючи у собі напруження, яке неприємно тисне на сонячне сплетіння, а тоді видаю перше, що спало на думку.

– За години дві, може, три, – і тепер вже мушу дотримуватись цього часового коридору, який сама собі вибудувала.

– Ого! – маминій міміці позаздрили б клоуни в цирку. Така широка палітра.

Яка різниця, на скільки годин я йду?! Навіть якби я сказала про двадцять хвилин, оцього «ого» не уникнути.

– А з ким?

Це питання найцікавіше і найпідступніше. На нього не можна відповідати зопалу, до нього потрібно бути готовою заздалегідь. Бо якщо сказати, що йду на зустріч з подругами, то: «На якого рожна з тими нездарами вештатись? Краще б щось по дому зробили, ніж дарма язиками молоти».

– Ці падруги твої всі якісь... – завжди вона вживає це меншовартісне слово «падруги», коли мова про моїх, але ніколи, коли мова про її. – Та не робе ніде, та мужиків міняє, у тої взагалі сім'ї нема.

– І що з того?

– Вони на тебе погано впливають.

– Я вже сформована. На мене ніхто не може вплинути. Та й не хоче вплинути, – і невимовлене продовження – «окрім тебе».

– Ой, не сміши, сформована вона, – удар під дих.

Якщо я йду на зустріч з другом (не доведи Господи), то «Цих кобелів краще обходити десятою дорогою», або «Чим сліпого коня водити, то краще самій», чи й таке: «В твоєму віці вже соромно про таке думати». Про яке таке?